

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via G. Mazzini št. 10/I.
Tel. 33-46 — Poštni predal (Casella postale) Videm 186. — Poštni čekovni račun (Conto corr. post.): Videm, št. 24/7418.

NAROČNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir — letna 500 lir — Za inozemstvo: polletna 600 lir — letna 1000 lir — Oglasi po dogovoru. Posamezna številka 25 lir

Leto VII. — Štev. 4 (126)

UDINE, 16. - 29. FEBRUARJA 1956

Izhaja vsakih 15 dni

Za naše kulturno ognjišče

Oni dan sem se znašel v družbi naših možakov tam nekje pri Čedadu. Beseda je dala besedo in razgovor se je zasuknil tudi na naše kulturno življenje. Govorilo se je, kako imajo na primer na Danskem, pa tudi po Slovenskem skoraj v vsaki vaši knjižnico, pevsko dvorano ali vsaj skromno društveno sobo.

Kaj pa pri nas v Beneški Sloveniji? Oglasil se je bivši rudar, ki se je vrnil iz Belgije: »Tam, tam, da bi videli, kako si znajo ustvariti kulturno življenje! Pri nas pa lovimo modrasa z golo roko!«

Res, z golo roko. In to da misliti! Kjerkoli se je kulturno življenje razmahnilo, je moralo imeti najprej neko središče odkoder se je razšlo po vseh vaseh; neko ognjišče, kjer se kot sveti ogenj hrani in kjer gori plamen domače besede in kulture. Društveni domovi, pevске sobe, knjižnice so taka središča in ognjišča ljudske izobrazbe in domačega duha. Vsi narodi s ponosom kažejo, kakor na svoje šole in univerze, tako tudi na take kulturne domove.

Tudi Slovenci so imeli pred vojno svoje kulturne domove. V Gorici ponosni Trgovski dom, v Trstu veliko palačo »Balkana«, po deželi nešteto drugih manjših. Danes jih ni več, ker jih je jastitični bes poagal, porušil, zaplenil v zločinski nameri, da z domovi vred iztrebi iz naše zemlje tudi slovensko besedo in kulturo.

Mi, Beneški Slovenci, pa nismo, sirote, imeli prej nič in danes še manj. Imamo pa po naravnem pravu in po ustavnem členu 9. tudi mi vso pravico, da se kulturno in v domačem duhu ne samo ohranjamo, ampak tudi razvijamo! Bili smo pač zapušteni kot najbolj zapadna veja slovenskega občestva; prepušteni samim sebi, ko je bilo našim rojakom dano živeti tudi kulturno življenje. Poediti naši veliki možje so to pomanjkljivost bridko občutili, naše ljudstvo pa nosi posledice še danes. Nismo imeli kulturnega središča, zato je usihal čut za domačijo in rod. Strahoviti pritisk vseh oblastnikov s križi ali gorjačami je opravil pa še drugo polovico.

Danes bi se morale — vsaj teoretično — razmere spremeniti. Imamo napisane ustavne določbe, da se narodne manjšine ne smejo kulturno ovirati, čujemo besede modrega državnega predsednika Gronchija, beremo, da je rimska vlada dala prvi obrok za pozidavo požganega kulturnega doma v Trstu. Vse to so znaki, da je terjanje in zahteva po narodnih pravicah in svobodnem kulturnem življenju pravno in dejansko upravičena in podprta.

In zdaj prihajamo na našo misel: kakor imajo naši rojaki v Trstu ali Gorici sveto in neotakljivo pravico do kulturnega življenja in ustanov, tako tudi mi Beneški Slovenci nismo slovenska manjšina kake tretje stopnje.

Tudi mi si upamo, moramo in nam sveta obramba naših pravic nalaga dolžnost, da izrazimo misel: TUDI V BENEŠKI SLOVENIJI BOMO ZAČELI MISLITI NA USTANOVITEV KULTURNEGA SREDIŠČA.

Marsikomu se bo zdela misel predrzna ali prezgodnja. Drugim težko izvedljiva. Naši narodni nasprotniki pa bodo začeli udrihati po nas, ker si upamo poleg svojih šol misliti še na kulturni dom in na središče prosvetnega in gospodarskega dela Beneških Slovencev.

Prvim odgovarjamo, da vsak začetek je težak, misel pa je treba povedati, da bo zazorela prej ali slej v resničnost. To ni nikak prazen optimizem, ampak stvarnost katero življenje samo počasi, a gotovo ustvarja.

Naše šovinistične nasprotnike pa bomo vprašali: Čemu se bojite nas, saj nas ni toliko, da bi vam mogli vzbujati strah! Naše zahteve niso prav nič v nasprotju z našimi državljanskimi dolžnostmi! Če nam pa kratite pravice, se bo prej ali slej nad vami maščevalo!

Vrgli smo misel o ustanovitvi kulturnega središča.

DEKRET O POMOČI DVEH MILIJARD LIR za izboljšanje gospodarstva v Beneški Sloveniji

Beneška Slovenija je gospodarsko med najbolj zaostalimi deželami v Italiji. Njeno kmetijstvo ni šlo v razvoju sporedno s kmetijstvom v ostalih delih Italije in sicer zaradi izredne revščine prebivalstva, neprikladnih krajevnih razmer in zaradi zanemarjanja potreb prebivalstva.

Dolga leta so se ljudje borili, da bi se jim priznale pravice pasivnega gorskega področja. Končno je bila njihova borba kronana z uspehom: predsednik republike je podpisal dekret, s katerim sta vzhodna in zapadna Beneška Slovenija vključeni v področje gorske izboljšave in bo za to prejela posebno državno podporo v znesku dveh milijard lir. Doslej je bila pomoč za gorske kraje raztegnjena samo na področje visokega Tilmenta, ki obsega 36 občin (v to področje je bila vključena tudi Rezija), in na področje Cellina-Meduna, ki obsega 13 občin.

Videmski prefekt je že podpisal posebni dekret o ustanovitvi koordinacijskega odbora, ki bo upravljal fond dveh mili-

ardov, v Terski in Karnatski dolini; na področju teh okrajev so že pričeli z načrtnim pogozdovanjem.

Z izboljševalnimi deli nameravajo na račun fonda pričeti tudi v Huminu in v Pušji vasi. V teh dveh krajih živi 14.000 oziroma 6000 prebivalcev. Ustanova za gorsko gospodarstvo je tam že izvedla nekaj izboljševalnih del.

Nepravilno pa bi bilo, da bi se v te občine še nadalje vlagale velike vsote, ne da bi se pri tem upoštevale potrebe ostalih občin Beneške Slovenije in pa številna moč posameznih občin. Gledati je treba, da bo pomoč pravilno razdeljena.

Doslej so se namreč prepogosto dogajale hude krivice: beneški Slovenci so pošiljali oblastem v Vidmu vsakovrstne prošnje in načrte, toda odgovorov ni bilo, ker so prošnje utonile v morju videmske birokracije.

Zaradi teh neprijetnih izkušenj ima prebivalstvo pomišljanja, katera bo mo-

sicer do take mere, da nekdanja bogastva ne morejo več preživeti domačega prebivalstva, ki odhaja sedaj masovno na delo v tujino.

Vseeno pa bo pomoč pomagala zaceliti vsaj najhujše rane. Izboljšati bo mogoče živinske pasme, popraviti ceste, zgraditi vodovode in mostove, kar je bilo nemogoče napraviti s pasivnimi občinskimi

proračuni. S tega vidika je pomoč dobrodošla in nujna. Naše ljudstvo naj se zato potruži, da jo čim smoterneje izkoristi, da gospodarstvo svojih krajev približa razvojni stopnji razvitega gospodarstva v ostalih deželah Italije.

To bi moral biti cilj te pomoči, ki ne sme biti enkratna, ampak reke vrste na contu.

Odlok predsednika republike

z dne 27. avgusta 1955, št. 1348.

Uvrstitev v načrt za gorsko bonifikacijo enega dela Julijskih Predalp v videmski pokrajini po smislu in učinku čl. 14, zakona št. 991 z dne 27. julija 1952.

PRESEDNIK REPUBLIKE

Vpoštevajoč predlog okrajnega gozdnega inspektorata v Vidmu z dne 30. julija 1953, da bi se označil kot vstet med kraje za gorsko izboljšavo en del Julijskih Predalp v videmski pokrajini, ki obsega

gozdove v soglasju z zakladnim in z ministrom za javna dela

ODLOČA:
Člen 1.

Del Julijskih Predalp v pokrajini Videm, ki obsega porečje gorskih pritokov reke Tilment, porečje hudournika Tera s pritoki, porečje reke Nadiže s pritoki, obsegajoč 58.155 ha, omejen po črti vrisani na zemljevidu v merilu 1:100.000, odobrnem od predlagajočega ministra in ki tvori bistveni del tega odloka, se uvrsti, v smislu in učinku zakona z dne 25. julija 1952, št. 991, v načrt za gorsko bonifikacijo.

Pričujoči odlok, opremljen z državnim pečatom, bo uvrščen v uradno zbirko zakonov in odlokov italijanske republike. Dolžnost vsakogar je, da ga spoštuje in prisili spoštovati.

Dano v Lurisiji, dne 27. avgusta 1955.

GRONCHI

Colombo — Romita
Gava.

Videl državni pečatnik: Moro.

Registrirano na računskem dvoru dne 7. januarja 1956. (Nač. na 2. str.)

jard lir za ureditev cestnega omrežja, gradnjo vodovodov, pogozdovanje, zboljšanje živinoreje itd.

V vsakem okraju bodo ustanovili konzorcije v katere se bodo vpisali vsi posestniki. Najvažnejšo besedo bo imela pri tem ustanova za gorsko gospodarstvo (Ente Economia Montana). Njej bo treba preložiti vse načrte, ki jih bodo izdelali okrajni konzorciji.

Kot poročajo, se te dni že pripravljajo za ustanovitev konzorcija v Podbones-

Misel naj se spremeni v besede, ki se bodo širile po naših vaseh in domovih; besede pa bodo nekoč postale meso in stvarnost!

Zato, le vkup, le vkup kamnarji in v svetle ideale zaupajoči delavci kulturnega doma Beneških Slovencev!

goče odpraviti z resnim izvajanjem predsednikovega dekreta.

Kaj naj prebivalstvo stori, da bo čimprej prišlo do objavljenе pomoči? Kot smo že rekli, mora pripraviti načrte. Brez strokovnjakov bodo deio s težavo opravili in zato je naše uredništvo sklenilo priskočiti prizadetim na pomoč. Kdorkoli bi želel pojasniti, naj se zgleda v našem uredništvu, kjer mu bomo postregli s strokovnim nasvetom, ki mu bo lahko mnogo koristil pri pripravi načrta.

Obžalovati moramo, da je pomoč dveh milijard lir veliko premajhna za vse potrebe našega prebivalstva; toliko desetletij, da ne govorimo o stoletjih, je bila Beneška Slovenija zapostavljena. Njene bogate gozdove so izkoriščali na debelo, izkoriščali so njeno živinorejo, in

porečje gorskih pritokov Tilmenta, porečje hudournika Tera in pritokov, porečje reke Nadiže in pritokov, ozemlje 58.155 ha;

vpoštevajoč zemljevid v merilu 1:100.000, kjer je označen obseg ozemlja, ki naj se vzame v poštev;

po zaslišanju Posebnega odbora za izboljšavo;

na podlagi dopisa št. 1494 z dne 6. julija 1954 Ministrstva za javna dela in št. 119595 z dne 8. junija 1955 zakladnega ministrstva;

vpoštevajoč, da obstajajo predpogoji za zahtevano klasifikacijo;

na podlagi čl. 14 zakona z dne 25. julija 1952, št. 991 in čl. 32 odloka predsednika republike z dne 16. novembra 1952, št. 1979;

na predlog Ministra za poljedelstvo in

Vlada nakazala prvi obrok za zgraditev slovenskega kulturnega doma v Trstu

V skladu s sklepi londonskega sporazuma je vlada nakazala tržaški delniški družbi »Dom« 175 milijonov lir kot prvi obrok za zgraditev slovenskega Kulturnega doma v Trstu. S tem je vlada pričela izvajati z londonsko spomenico o soglasju med Italijo in Jugoslavijo sprejeto obveznost, da bo dala tržaškim Slovincem denarna sredstva za zgraditev Kulturnega doma.

Kot bodoči lastnik je delniška družba »Dom« že pripravila vse potrebno za začetek gradnje novega Kulturnega doma, v ta namen je predložila pristojnim oblastem ustrezne načrte in bo pričela z gradnjo že prihodnji mesec.

Novi Kulturni dom bo v smislu londonskega sporazuma na razpolago vsem slovenskim kulturnim organizacijam v Trstu. Načrti predvidevajo, da bo imel skupno 520 sedežev, po potrebi pa se bo lahko njihovo število zvišalo na 620. Oder bo zelo prostoren, tako da bo lahko služil tudi za operne predstave. V domu bo imela svoje prostore tudi Narodna študijska knjižnica, v njem pa bo dovolj prostora tudi za družabne prireditve.

Tržaški Slovenci, ki doslej niso imeli na razpolago lastne primerne večje dvorane za svoje kulturne prireditve, do obstoječih dvoran v Trstu pa niso imeli dostopa, so z velikim zadovoljstvom sprejeli vest, da je vlada nakazala prvo vsoto denarja za gradnjo Kulturnega doma, ki bo nedvomno mnogo pripomogel, da bo postalo kulturno in prosvetno življenje Slovencev v Trstu še bolj živahno in razgibano.

Interpelacija v parlamentu

Deputat od PSI Vittorio Marangoni iz Vidma je vložil govorno interpelacijo zavoj tega, ki so dovolili, da so poderli fabriko od cementa u Čemurju. S to interpelacijo je deputat uprašal kaj misli vlada ukreniti u zvezi s tjem. Tam je ostalo desetine ljudi brez djela an zavoj tega trpi pomanjkanja dosti družin. Governo še ni odgourfu na to interpelacijo.

SREDNJE

BOMO IMJELI PUOŠTNI OFICIH

Kamunske oblasti se u tjech zadnjih časih zlo trudijo, de bi se postavu u Srednjih puoštnih oficiah an kakor kaže bo prošnja tud morebit kmalu uslišana. Provincialna direkcija puošte an telegrafa je že pristala za postaviteu povjedanega puoštnega oficiah an zatoú sadá se čaka potardilo samo še od ministrstva za puošto.

Ljudje u Srednjih že dosti ljet čakajo, de bi imjeli svoj puoštni oficiah an zatoú je prú, de ga bojo imjeli. Iz Srednj do Sv. Lenarta je precej deleč an zatoú je zlo nerudno hodit na puošto za usako pismo, posebno če pomislimo, de emigranti pošiljajo svoj zaslužek damú po puošti. Rešitu tistega problema se nam zdi zlo nujna.

PRAPOTNO GOZDNI POŽAR

Pretekli tjedan je nastú u kraju Suoštar par Markolinu velik gozdni požar zavoj neprevidnosti. Mali 8 ljetni Medvesič Robert iz Markolinov se je vraču iz Stare gore pruot duomu an ker ga je med potjo zeblo je zanetiú ogenj. Pihu je močan vjetar an plameni so oblizali bližnje garmičevje an potlé še drevesa. U kratkem času je pogoru velik del gozda. Na kraj požara so sobit parletjeli domačini, ki so po večurnem djelu zadušili ogenj. Gozd je biu od Antona Markulina an od čedadskega kapitaina. Škoda je precej velika.

Tud Sedola Alojz iz Fojde je utarpu veliko škodo zavoj ognja. Užgau se je senik an zgorjelo je približno 20 kuintalu sena an nekaj puošjskega orodja.

Tisti, ki hodijo u tjem času na djelo u gozd, naj bojo zlo previdni z ognjem, ker zemlja an drevje so suhi an zlo rado se užge. Posebno gledajte na otroke.

SOVODNJE

SMUCARSKE TEKME NA MATAJURJU

Tudi ljetos kakor druga ljeta so parvabile smucarske tekme na Matajurju dosti jubiteljeu zimskega športa. Čeglih je pihu marzu vjetar je paršio puno smučarjev iz Vidma, Čedad, Trsta, Gorice an domačinu na Matajur.

Tud ljetos so se dobro odrzejali domači smučarji. Končni rezultati so teli:

SV. LENART

Puoštna nerednost

Ljudje iz Kravarja an Utane se zadnje čase zlo razburjajo, ker jim ne nosi puoštar redno puošte. Puoštar bi muoru nosit u te kraje puošto usak drugi dan, a nosi jo samú kar se njemu zdi. Ker je prú iz tjech kraju dosti ljudi po svjetu, ki pišejo al pošiljajo soude svojim domačim, je nimar dosti puošte. Več ku kajšna žena parčakuje ku mano iz neba možovo pošilko, de bi kupila otrokom kruha, a je ni od nobednega kraja, ker stoji u puoštarjevi gajufi učasih cjeu tjedan al pa še več. Če se puoštarju zdi pot do Kravarja an Utane preveč douga, naj pušti djelo drugemu, ki bo z vesejem djelu svojo dužnuost. Saj je use puno ljudi, ki bi šli radi usak dan ne samo do Kravarja ampak na varh Matajurja, le de bi si zaslužil usakdanji kočček pulente. Ljudje se bojo višno u kratkem uštufal te nerednosti an bojo protestirali za direkctjo puošte, de bo ta poskrbjela za red.

KORS ZA EMIGRANTE

U tjech dnech se bo začeu u Sv. Lenartu kors juških jeziku za naše emigrante. Na tjem kursu bojo učil poleg jeziku tud zgodovino, geografijo, higijeno an zakonodajo drugih držav.

Prú bi bluó, de bi se upisalo u ta kors dosti emigrantu, ker jim bo tuó kar se bojo naučil dosti pomagalo, kar bojo šli po svjetu. Velika škoda pa je, de se ta kors ni naredu že prej, ker sadá tarka na vrata že pomlad an djeluci so že začeli odhajati od duoma na djelo.

DOBRO JE POVEDAL

Nek emigrant iz Kosce, ki dela že več let u inozemstvu, nam je pisal sledeče pismo, ki ga radi objavljamo:

»Pred dnevi sem izvedel, da moji vaščani u Kosci ne marajo novega župnika Chiacicha, češ da je Slovenec. Medtem ko delam se večkrat vprašujem — kaj pa smo mi Koščani, ali nismo iz iste dešele kot g. Chiacich, torej Slovenci? Kaj neki je skočilo ljudem v glavo? Res je, da je bil predpust in da si ta dovoljuje vsakovrstne šale, a ta je bila pa že preveč debela. Jaz mislim, da niso domačini sami skovali to neprijetnost novemu župniku, kajti g. Chiacich je vedno bil spoštovan od vseh. Najbrže so drugi ljudje, tujci, uprizorili ta neokusni prizor, nad kate-

prvi je paršu na cilj Gorenščak Lino; 2. Mašera Jožef; 3. Obala Mario, 4. Koren Peter; 5. Gorenščak Onorino; 6. Gorenščak Marcello; 7. Gošnjak Pio; 8. Zorza Aleksander; 9. Nadalutti Danilo.

FOJDA

POSOJILO ZA ASFALTIRANJE CJEST

Zvjedal smo, de je governo odobrilo našemu kamunu posojilo 16 milijonou lir za asfaltiranje cješte, ki peje iz Fojde u Videm an tiste, ki peje u Čedad an Cento. Prú bi bluó, de bi se kamun pobrigu za ušafat posojilo, de bi se nardile tudi cješte u tistih gorskih vaseh, ki je še njemajo. Tam se muorajo ljudje zlo maltrat za živjet, ker muorajo use znosit na harbtu. Imajo prú tisti ljudje,

če se partožujejo. U Fojdi asfaltirajo že dobre cješte, u gorskih vaseh imajo pa samo kozje stazé. Tuó ni prú. Tud tisti, ki njemajo cješte, muorajo plačuvat dauke nič manj velike ku tisti, ki stojjo na raunem.

NESREČA PAR DJELU

Pred parimi dnevi se je zlo hudú ponesreču 32 ljetni Atilij Stremiz iz Strmičce. Mož je vozu iz gozda po zlo starni poti drva an kar naenkrat se je zlomilo kolo, konj se je ustrašu an voz se je drsu po strmini. Stremiz je par tjem padu z voza an paršu pod kola, ki so ga uljekar nekaj časa za sabo. Sobit potle so paršili tje ljudje an odnesli ponesrečenega u vas, ker se je močno ranilu po usem telesu. Pejat so ga morali u špitau, kjer se bo muoru zdravit dougo časa.

BRDO

Tu Teru ustanovili konzorcij gorske izboljšave

Tej ke to e usjem znano, pretekli mjesac so odobrili tu Romi dekret, ke u klasičká naše kraje tu področje gorskih izboljšav »Julijske prealpe« (Compendio di bonifica montana »Prealp Giulie«, za tikeri no če beti dani 2 milijarde lir za djela, ke no majó za škopo zbuošfati naše kraje. A za morjeti mjeti kej o tjech 2 milijardi posestniki no majó se spraviti tu lokalne konzorcije. Tuó so žej nardili tu Teru. Skuažej usi posestniki taz Tera so stopili notre an tej, ke so nam pravili, čež 'dan par mjesec no če jim dati te parvi akont 40 milijonu lir. Zarjes so hualneurjedni Terjanji. To njema spati an kar na pride okažjon to má se zanjto jeti. Usota 40 milijone lir to je žej nekej.

'Dnako iniciativo no če anjelé uzeti še Završanji. Njih intencion to e pogozditi

Bernardio, ke na ne uárže drugega kuj kamanje an rubide. Takoviš no bi se muorli lošti dakordo usi posestniki naših vasi an posaditi pouosod, kjer to e 'dna parst zemje, plante. Čez 40—50 ljet naši kraji nu če use drugače »gledati.

Te rjes, to e no mar kumplikano za narditi te konzorcije. Usaki konzorcij u košta kuj bolanih kart 100.000 lir. Kje so šnje špeže od nodarja, špeže tehnikom, ke nu djelajo prodžete itd. A kuó čemó narditi. Leč ne bá itako nareta an zatoú ve muoremo jo uzeti tej, ke ne paršila.

A naš kumun kuó u študja. Na bi muorla še naša ministracjon se interesati za kumunski svjet pogozditi. To e 700 ha kumunskega zemljišča, ke u bi ne smóu beti zapuščen anjelé, ke to dobre te bó posječeno. Še to zemljišče to má beti uključeno tu konzorcije za gorske izboljšave.

ELEKTRIČNO CENTRALO TU KRUOŽAH NO NE BOJO NARDILI

Kako ljetto nazat, 'dna velika električna societát, ne mjela intencjon narditi tu Terski dolini 'dno veliko električno centralo. Nje prodžet e bi te za zaprjeti vodo Ter z njem visokim murajonom tu Kruožah, ejtu, ke na začne pot, ke na peje tu Završ. S tjem so tjeli narditi 'dno veliko jezero, ke to tjelo se raztegniti fin do vasi Tera. Vas Njivica, po tjem prodžetu, ne tjela jeti usá pod uodo. 'Dno djela zarjes veliko, ke u nje bi dau kuj djela našim ljudem, ma e tou kambjati felozumijo naši dolini.

Na žalost so te prodžet varglí, tej ke smo intrevinjali, tu 'dan péč, zavoj tega, ke voda Ter ne ba prej prodana 'dni drugi societadi, tej, ke na má električno centralo tu Čižerjah. Ke no nardita 'dno tako djelo tu Kruožah, električna centrala u Čižerjah na bi tjela ostati brez vode. Zarjes škoda velika za naše kraje.

U TANAMEJI SO VIDALI MEDVJEDA

So simpri pravili, ke u Tanameji u je medved, a majedan u nje tóu vjervati, zak' u se nje maj stouru vidati. No, ljetos paj smo ga vidali. Medvjed u Tanameji e se bližu hišam. S sklopi so ga spudili an e uteku uón pod Starmac. Anjelé so Brježenji, ke na majó se z njim ranžjati.

REZIJA

V OSOJANIH SO ŠE VEDNO BREZ KANALOV

Danes se oglašamo tudi mi Osojančani, da potožimo naše gorje. Naša vas šteje okrog 800 prebivalcev in zato je tudi precej stanovanjskih hiš in hlevov. Na žalost pa moramo povedati, da kljub temu, da je vas Osojani velika vas, oziroma največja v naši dolini, nimamo odtočnih kanalov in zaradi tega imamo zelo velike težave. Kadar dežuje teče gnojnica in druga nesnaga kar v potokih čez vaške poti. Tudi sedaj v zimskem času je hudó, ker se tali sneg in zato stoji luže kot mala jezera po ulicah in ponekod je prehod skoraj nemogočen. Pa ne samo to, kaj pa naše zdravje? Naše hiše so ob deževnem vremenu zelo vlažne, ker se prepejo s stranišnikom in hlevsko gnojnico in zato tudi smrđijo. Kakor znano, je naša dolina lepa izlet-

PODBONESEC

OBMEJNI PROMET

U zadnjih 14. deh ni bluó dosti movementa na obmejnem bloku u Stupci. Uržuh temu je biu hud mraz an zatoú so se ljudje rajš tiščal okuol ognja. Troštamo se, de je zima par kraju an de se bo na pomlad spet oživu movement, ki bo dau buj veseu vitez našim mrtvim vasem.

CJESTA KAL-ČRNI VRH

Zvjedeli smo, de bo ljetos dokončana cješta, ki bo vezala Črni vrh z Nadiško dolino skuoz Kal. To cješto so začeli djelati že lansko ljetto, a je njeso mogli dokončat, ker je zmanku denar. Ljetos pa, kakor pravijo, bojo cješto dokončali an takuó bodo končno tudi ljudje iz Črnege vrha mogli voziti po cješti.

TIPANA

S TREBUHOM ZA KRUIHOM

U zadnjih 15 dni je šlo iz našega kumuna s trebuchom za kruhom 23 djelauceu. Venča part so šli u Francijo an Švico. Za parve dni marca to se parečuá za zapustiti suoj duom še drugih 30 djelauceu. Nekateri no če jeti u Germaninjo za te parvi bót.

Takoviš, usaki dan po no már jih, naši možje no zapuščaju suó uas an sve hiše za morjeti fameji, k' ne tle ostala, suhúratí te kos polente ali kruha, k' naša uboha zemja na ne more dati. To je na stara pjesem, tale. Pjesem, k' pa se ponavlja usako ljetto. Naši judje no hredó še rat kontento. Žej duá dni prej kuj jeti no djelajo fješto. No muorejo, zak' jokati ali preklinjati to neč ne pomaga, zatoú te ljeuše jo urejé u legrijo za ne pustiti sve judi tu žalost.

Usjem ve auguramo zdravje an dosti srenče. Augur, predusem, k' no se usi urnita zdravi an kontenti, tej kar so šli.

POGOZDIMO NASE KRAJE

U kraju Podčovan, ta pod Tipano, to je 'dna ljepa host brin an larišeu. Tu tjem kraju pred 50. ljeti to nje rastlo drugaza koj rjedke stobla sena, k' skuažej to se nje splačalo jih posejči. Te kos zemje ga je ukupu táboto dan Tarččanj za male soue. No pravijo, k' ga je plaču kakih 600 lir.

Tarččanj vjesta kuó e naredu? E usjau brine an lareže an pustu ejtu, k' to rasti. Host ne počasu rastle, te se zdjelo, k' te k' e usjau u ne bo žoldou. Inveit to nje bo itako. Te, k' e usjau e revóu džolditi jo. Vjestá kuó e jeu za to host, kar jo je pruođu? Neč manj kuj 18 milijone lir.

Te bo 10.000 brin. Za usako brino so mu plačali 1.800 lir. An takoviš s 600 lir an še tekaj jih za usjati plante e spravu ukup 'dan kapital, k' ne ospodar ne njega sinouje no njemajo bizunjo hoditi po svjetu za se uódinjati dan kos kruha. Kruh ne jim garantila naša zemja.

Tuole smo tjeli povjedati, kaz' naši judje no začita sistematično sjati brine, buorje, lareže za pogozditi naše kraje. Če no ne bojo mogli parčakati sadove tezeje, k' no bojo anjelé sjali, no če almanjuk njih sinouji mjeti kej. Anjelé to je 'dna dobrá okažjon za profitati. Korpo forestal tu Vidme u daja za dibánt plante an par tjem u plača nekéj za usako usjano planto.

CJESTA KRHAHTSKE DOLINE

Te žej pet ljet, k' no pravijo, k' no če buj širokó narditi cješto, k' od Nem na peje tu Tipano. Žornalji so na dougo an širokó o tjem pisali. So pisali, k' prodžeti so žej nareti, k' soutje so žej dani itd. A cješta ne šnje za začeti.

Rjes to je, k' pot od Rome do Tipane na je dougá, a tuó to je 'dno djelo, k' to muore narditi. Pot na má bizunjo beti razširjena, objestni mjerji no majó beti nareti s cementom, če ve nejčemo, k' usako tekaj časa u se naredi kak plaz. Tezeje, k' no majó tuó tu rokáh, naj zatoú odpro oči.

Decreto del Presidente della Repubblica

27 Agosto 1955, n. 1348

(Nadaljevanje s 1. strani)

Classificazione in comprensorio di bonifica montana di una parte delle Prealpi Giulie in provincia di Udine ai sensi e per gli effetti dell'art. 14 della Legge 27 luglio 1952, n. 991.

LI PRESIDENTE DELLA REPUBBLICA

Vista la proposta avanzata dall'Ispettorato ripartimentale delle foreste di Udine in data 30 Luglio 1953 per la classificazione quale comprensorio di bonifica montana di una parte delle Prealpi Giulie in provincia di Udine, interessante il bacino degli affluenti pedemontani del fiume Tagliamento, il bacino del torrente Torre ed affluenti, il bacino del fiume Natisone ed affluenti, estesa per Ha 58.155;

Vista la corografia su scala 1/100.000 nella quale è indicato il perimetro della zona da classificare;

Sentito il Comitato speciale per la bonifica;

Viste le lettere n. 1494 del 6 luglio 1954 del Ministero dei lavori pubblici e n. 119595 dell'8 giugno 1955 del Ministero del tesoro;

Ritenuto che sussistono le condizioni per procedere alla richiesta classificazione;

Visti l'art. 14 della legge 25 luglio 1952, n. 991 e l'art. 32 del decreto del Presiden-

te della Repubblica 16 novembre 1952, n. 1979;

Sulla proposta del Ministro Segretario di Stato per l'agricoltura e per le foreste di concerto con i Ministri per il tesoro e per i lavori pubblici;

DECRETA:

Articolo Unico.

La parte della Prealpi Giulie in provincia di Udine, interessante il bacino degli affluenti pedemontani del fiume Tagliamento, il bacino del torrente Torre ed affluenti, il bacino del fiume Natisone ed affluenti, estesa per la superficie di Ha 58.155, delimitata secondo la linea segnata nella citata corografia su scala 1:100.000 che, vistata dal Ministero proponente, forma parte integrante del presente decreto, è classificata ai sensi e per gli effetti della legge 25 luglio 1952, n. 991, fra i comprensori di bonifica montana.

Il presente decreto, munito del sigillo dello Stato sarà inserito nella Raccolta ufficiale delle leggi e dei decreti della Repubblica Italiana. È fatto obbligo a chiunque spetti di osservarlo e di farlo osservare.

Dato a Lurisia, addì 27 agosto 1955.

GRONCHI

Colombo — Romita Gava

Visto il Guardasigilli: Moro. Registrato alla Corte dei conti, addì 7 gennaio 1956.

ZVEZDE IN ZVEZDICE NA NEBU SLOVENSKEGA SLOVSTVA

Franc S. Finžgar

Klasik mladinskega slovstva, pisatelj romana *»Pod svobodnim soncem«*, novel, črtic, ljudskih povesti in dram.

Spominjam se na strica duhovna v nepozabni kraški sohoti, ki me je, nekega dne, študenta, povabil v sobo, kjer so bile same knjige, rekoč: »Zdaj imamo slovenski zgodovinski roman davnih dedov, ki ti bo prav tako všeč kot Sienkiewiczova trilogija poljskih romanov »Z ognjem in

romanu še prekosil Sienkiewicz za psihologiji, zgoščenosti ki odgovarja balkanski pokrajini, po preroški ideji o jugoslovanstvu in slovanstvu, ki naravnost kliče po nadaljevanju po jugoslovanški trilogiji, ki jo je Finžgar snoval a je nikoli, žal, ni uresničil. »To je bil sen moje mladosti je nekemu dejal, ki ga je po tem povpraševal. V romanu »Pod svobodnim soncem« je poudarjena jugoslovanška zgodovinska skupnost, v njem so slutnje novega jugoslovanstva podviga kot ga je pozneje Podlimbarski oznanil in mu dal prav tako globoko etično podlago v romanu »Gospodin Franjo«. Sienkiewicz pa je nedosegljiv po velikih grupacijah, ki odgovarjajo nedogledni stapi in v prikazovanju poljske zgodovinske slave.

Nato se je zopet vrnil v sodobnost, v drago mu Gorenjsko ter zasnoval v kleinem brnastem jeziku njegovega povzrojenega realizma, niz slik, povestic in novel tako znamenito autobiografsko sliko »Študent naj bo«, pretresljivo lepo »Nad petelina«, »Naš vsakdanji kruh«, »Novo učiteljice na deželi«, »Sama« in kmečko povest »Deklo Ančka«. Tedaj ga je prehitela prva svetovna vojna, ob kateri je spisal »Prerokovano«, »Boje« in »Kroniko gospoda Urbana«, pa »Prerokbe zore«, prav ob istem času je Ivan Cankar pisal simbolistične »Podobe iz sanj«, Juš Kozak pa »Razoren« in Silvin Sardenko »Nebo žari«.

Spet se je vrnil h koledarski povesti ter jo dvignil na umetniško raven tako »Beli ženina«, »Stric« do lanskega »Gostaca Matevža«. Neprerehana snuje in ustvarja njegov duh to zvrst.

Finžgar je pa vedno gojil tudi mladinsko slovstvo in ljudsko dramatik. Zdaj piše še vedno v »Vrtcu« a le mladinsko prozo, ki pa je pravi biser naše mladinske literature, naj le omenim klasične »Zgodbe o miškah«, o »Hudourniku« pa

»Makelonco« za šoli odraslo mladino. Drama mu je bila vedno na srcu, da bi ljudstvo prevzgojil. Že leta 1912 je spisal ljudsko igro »Divjega lovca« nato »Našo kri«, mogočno dramo slovenstva pa še ljudske vzgojne drame »Verigo« in »Razvaline življenja«. V teh žalnih igrah se družil umetnik z vzgojevalcem naroda, ki mu kaže globoke rane, ki ljudstvu zadajajo strasti kot alkohol, ki spremenijo življenje v razvaline.

Najgloblja in najbolj umetniška izmed teh dram je drama slovenstva »Naša kri« iz dobe Napoleonove Pirije. Zemlja je, ki kmeta in slovenstvo odraščuje in naš narod ostane na njej kljub vsem zgodovinskim dogodkom in spremembam. Isto misel najdemo tudi pri Tavčarju v »Cvetju in jeseni« kjer pravi: »Kmet je kralj« in poveličuje ženo delavko, mučenico v »Visoški kroniki«, kjer v vojni ranjeni Izidor se pred smrtjo proslavlja slovensko zemljo: »Zemlja domača ni prazna beseda; del je našega življenja in če se mi vzame zemlja, se mi je vzelo tudi življenje«.

Ponosno oko Iztoka, svobodnega Slovenca govori Azbado, ko ga hoče podkupiti: »Naprodaj nismo Slovenci nikdar!« Ta slovenski odporni človek v dramu »Naša kri« je isti Iztok kot v romanu »Pod svobodnim soncem«, isti junak, ki je kljub temnim stoletjem, vojniam, suženjstvu in zatiranju našel še lastnega ponosnega duha slovenske svobode: »Mogočnjaki naj pomnijo, da naša kri ni igrača!«

JANKO GLAZER:

MOJ DED

Moj ded je kovač, petdeset let kovač: je petdeset let pred ognjem stal, je petdeset let železo koval. Šumela je voda mu preko koles ves dan in vso noč in bobnela čez jez, in preden je bila zarja živa, že pela po naklih so težka kladiva. Teman in ožgan je pred ognjem stal in s trdo roko si usoda koval — moj ded je bil kovač, petdeset let kovač.

Zvanata, Bepin anu Marjanca

(Dialekt karnajske doline)

Zvanata je nū stara uduova, veliko boāta, ma če o pride dan berač ta na nje urata prašat polente al 'dan koščič kruha, Zvanata s tjem krajam na njema sluha. Od nje roke o jēdan neč ne prejme, bođi poljete al paj še pozime, čeran na mā roube pouno deveč, par njej se ne preživi nančej dan tēč. Na mā samo neā sinu, se kliče Bepin, neč ne zna brati, to je 'dan bogi sin, o ma par sebe šnje venče štante, ves čas na mu voda bježi čez mudante. Poslušaj Bepin, mu je jala njeā mati, no pošteno ženico ti si maš prevedati, menē smart nje delēč ž nje kosō, kuō bo s tabo, kar tu kiši več me ne bō? Ljepo poslušaj kuō mati ti pravi: naša dejkla Marjanca s tabo naj se ustavi, od zjutra do zvečer ja sarčeno pojēm, zak' ti jo poroči prej k' umarjēm. Ah mati, mati... ti mi dajaš kuj hranko skuto, anu zat čez nuōč ja jo močim plahuto, bom rajšej tarpeu lakot an žejo,

ma z jedno Marjanco ne puojdem u pastejo. Dišperana Zvanata ne pustila svjet, je čudno praviti kako an kam je šla mrjet, ne jej obrjetla Marjanca 20 milijone ta pod lavō, k' Zvanata ne kudala nesti je sabō. O plača Bepin, ma dejkla Marjanca, k' na a mjela za dobrega znanca mu dje: ne plakej Bepin, s tabo bom stala, te ne pustim. To je Marjancina nje parva sila, odpraviti Bepina od njegā cedila, bišteke, zavajone usaki dan mu daja an druge dobruote mu nosi od usakega kraja. Dan mjesac potem Bepin u nje več hut, več ne moči ne mudant an ne plahut, u mā suhe mudante, je suha pasteja, za poročiti Marjanco Bepin se nareja. Je kudala Marjanca implantati jamejo, nje več čudno Bepinu iti z njo tu pastejo, an kej rado u pravi usakemu znanco, kako u ljepo spi z njeā Marjanco. Vigi Skurjan

Prešeren v svetovnem slovstvu

Kot pesnik majhnega naroda, ukovane-ga v verige reakcionarnega družbenega reda, Prešeren ni mogel takoj prodreti v evropsko javnost. Največ Prešernovih prevodov najdemo pri Nemcih, saj je Prešeren sam prevedel mnogo svojih pesmi v nemščino.

Leta 1869 je prevedel 18 letni grof A. Pace zbirko pesmi, še večjo pozornost pa je vzbudil E. Somhaber z zbirko 30 zelo dobro prevedenih pesmi. V novejšem času je v nemščino prevedla zelo dobre prevode Lilli Novy.

Pri Angležih zasledimo Prešerna po letu 1918. V angleščino ga je prevajal poleg Selveria in Wilsa tudi Slovenec Zorman.

Izmed slovanskih jezikov je bil najprej preveden v češčino. Najbolje pa je Prešerna prevajal v češčino Gotomir Brecki.

Zelo zgodaj so prevajali Prešerna tudi Rusi. Že leta 1861 je izšla »Turjaška Rozamunda« in »Sila spomina«. Zelo znani so prevodi prof. Korše.

Hrvatom je Prešerna prvi prevajal Stanko Vraz (»Hčere sveta«). Razen tega so še znani prevajalci: Gavrilovič, Marjanovič (Krst pri Savici), Djutič (Sonetni venec) itd.

Tudi med Bolgari je Prešeren dobro znan, kar je predvsem zasluga Dimitra Panletejeva. Poljakom so prevajali Prešerna: Grotowski, Zulowski (Nezakonska mati, Vrba, Kam?, Hčere svet itd.), Barinski (Krst pri Savici). Zelo dobro poznajo Prešerna Italijani: (Luidino 1870 »Hčere sveta«, Marco Candini (Kam?, Strunam itd.). Tudi Španci so prevajali Prešerna.

Med Skandinavci ga je zlasti populariziral slavist Jensen, ki je znan po svojih esejih. V klasične jezike ga je prevajal Anton Sovrē. Vendar je Prešeren dostopen celemu svetu v esperantu. Prevedel ga je D. Vahen (Bapto ēe Savica 1938).

Prešerna lahko sodimo upravičeno po besedah, ki jih je zapisal Josip Stritar: »Ko bi se sklicali vsi narodi pred sodni stol, naj se izkažejo, kako so gospodarili z izročeni talenti, smel bi se mali slovenski narod brez strahu pokazati med drugimi z bukvicami, katerim se pravi Prešernove poezije«.

LEVSTIK FRAN:

Deček jezdi na kolenu

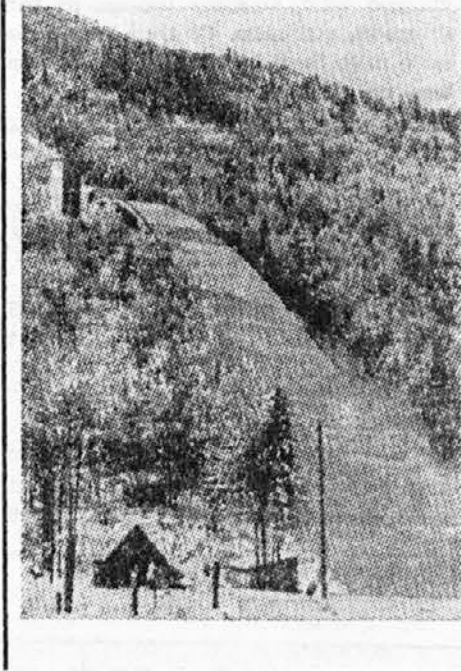
Skoka, skoka konjec na polencu, na kolencu dete naše daleč jezdi, pod nebasa k svetli zvezā. Zvezde božje se igrajo in igraje lesketajo; a pred njimi je danica, kotovodja prehodnica; druge naglo vse za njo sukajo se in teko. Mesec kiso se drži ter zabuhel govori: Bolno glavo imam, ves obvezan kimam, kdo po nebu ropota, da zaspati mi ne da?

Oliščite Planico,

najlepšo smučarsko točko v Sloveniji

Visitare Planica,

la più incantevole località per sport invernali della Slovenia

Planica. Skakalnica 120 m visoka, 14 km oddaljena od Trbiža. V neposredni bližini Hotel »Dom v Planici« s 33 sobami z mrzlo in toplo tekočo vodo ter centralno kurjavo, kopalnica. Hotel nudi prvovrstno hrano in zmerne cene.

Planica. Trampolino di salto per sci alto 120 m. distante da Tarvisio 14 km. Nelle immediate vicinanze Hotel »Dom v Planici« con 33 stanze con acqua corrente calda e fredda, riscaldamento centrale. L'Hotel offre un'ottima cucina e prezzi convenienti.

ANTON INGOLIČ DEČEK Z DVE MA IMENOMA

»Marburg, Maribor... Bachern... Drau... Steiner Alpen... Oj... Oj...« Kakšno čudno ime! »Oj-štri-ca, 2349 m...« Glej, tu je še višja gora! »Grrr-in-ta-fec, 2559 m...« A pod katero goro leži Tentschach?

Prebral je vsa imena vzdolž avstrijske meje, a Tentschacha ni našel. Začel je listati po atlasu; da bi morda našel Slovenijo v večjem merilu. Ni je bilo. Nekoliko razočaran je položil atlas nazaj v omaro. Tedaj so pritegnili njegove oči albumi, ki so ležali pod kupom knjig. Morda bo našel, ga je prešlo, kakšno svojo sliko iz Tentschacha, morda celo sliko rojstne hiše! Pograbil je albume in jih vrgel kar na tla. Naglo je odprl zgornjega.

Na prvi strani je bilo napisano z ostro očetovo pisavo:

Pohod na Češko

Brez večjega zanimanja je začel obracati liste. Vrstile so se slike očeta-vojaka

in njegovih vojniškovih tovarišev. Šele slike na tretjem, četrtem listu so pritegnile njegovo pozornost. Kakšni topovi, tanki in oklepni avtomobili! Sicer pa je oče čisto in rad pripovedoval o pohodu na Češko. Tedaj še ni bil tako debel in čokat. Zares strumen vojak! Na nobeni sliki se ne smehlja, tudi njegovi tovariši se ne smehljajo. Hladni so kot topovi in tanki. Domačini jih prestrašeno gledajo; prav tako, kakor so v Arnfeldu gledali Ruse, čeprav se ruski vojaki niso držali tako grdo, tako kruto.

Odprl je drugi album.

Prodor na Poljsko

Očetova četa v napadu, oče stopa na čelu, ostali mu sledo. Vojaki na kamlonu, v jarku ob cesti pa mrtveci. Gotovo poljski vojaki. Vas v plamenih. Ljudje, žene, otroci in starci beže iz gorečih hiš. Kaj pa je s temle možmi in fanti? V vrsti stoje in roke imajo zvezane na hrbtu,

okoli njih pa stoje nemški vojaki z brzostrelkami. Ujetniki? — Četa v paradnem koraku. Vojaki, kot da niso ljudje. A glej: družba vojakov za mizo, obloženo z najrazličnejšimi jedlji, v kotu pa stoji veliko božično drevo, na katerem vise poleg piškotov in bonbonov tudi majhne bombe pa majhni topovi in tanki. Vojaki se drže okoli vratu, se smejejo in pojo. Oče se reži na vsa usta. Tako se smeje, kadar ob sobotnih ali nedeljskih večerih pripoveduje vojaške zgodbe.

Z odporom je zaprl drugi album in odprl tretjega.

Zmaga v Franciji

Oklepni vozovi v diru. Bitka. Oče z obvezano roko. Saj res, v Franciji je dobil strel v levoico. In tu sprejema odlikovanje. Nanj je še vedno ponosen. Kolikokrat jima je z materjo že povedal, da ga je dobil, ker je s svojo četo deloma pobil, deloma pa ujel bataljon Francozov in pravočasno zavzel važen most čez neko reko. Spet je zdrav! V Parizu: pod Slavolokom zmage, na Eiffelovem stolpu. Pod vsako sliko napis z datumom. Povsod strogi, neizprosno strogi vojak v esesovski uniformi.

Da, tak je oče! Trd in krut človek. Nikoli ga ni imel in ga tudi ne bo mogel imeti tako rad kot mater. Kako težko se je navadil nanj.

Domislil se je njunega prvega srečanja.

Po dolgem, zelo dolgem tavanju po Vzhodni in Zahodni Nemčiji so prišli v nizke, sive in neprijazne barake. Mati je bila obupana, teta jo je morala venomer bodriti.

»Frieda, pokonci glavo! Zate še ni vse izgubljeno. Z menoj je huje. Hans je padel že na Poljskem, Arturja pa so mi ubili nekje na ruski fronti. Vendar ne obupujem. Imam Hildo in Maksa. Ti pa imaš otroka in moža! Fritz ti je pisal še mesec dni pred koncem. Če si je znal obvarovati glavo vsa leta, si jo je tudi zadnji mesec. Esesovec je bil, zato so ga vtaknili v taborišče, Rusi ali Anglo-Amerikanci. Ne boj se, izmazal se bo.«

In res, nekaj dni pozneje je teta sredi dopoldneva prihitela od nekdaj povedala vsa iz sebe: »Vedela sem: Fritz živi. Čaka te v Hannoveru!«

Kurt se je novice razveselil, obenem pa ga je vznemirila.

Oče? Ni se mogel spomniti nanj, ni si ga mogel predstavljati, čeprav mu je mati čisto kazala njegove slike in mu posebno zadnji čas mnogo govorila o njem.

»Je tak kot na slikah?« je vprašal, ko je teta še povedala, da je Fritz ušel iz taborišča v Vzhodni Nemčiji.

»Seveda, prav takšen.« je odgovorila mati vsa srečna. »Naučil te bo fotografirati, voziti s kolesom in še marsičesa. Boš videl, kako te bo imel rad. Teta mu je že

sporočila, kje smo. Vsa časa lahko pride.« Mati je bila vsa iz sebe, Kurt pa zares ni vedel, naj se veseli ali ne. Čeprav ga je mati zadrževala v baraki, je odšel na dvorišče, kjer so se podili otroci in kjer je bilo prijetneje kot med mrkami in sitnimi ljudmi, ki so tarnali od jutra do večera in še ponoči.

Zaprašil se je za nekim dečkom, ki je v sotrem loku izgubil za sosednjo barako. Toda namesto da bi ujel dečka, je tresnil v čokatega možaka, ki je prihajal izza barake. Možak je zakrilil z rokama, v zadnjem trenutku vendarle ujel ravnateljice in prisolil Kurtu krepko klofuto.

»Paglavca!« je še zakričal in odšel proti njihovi baraki.

Kurt je premagal jok, stisnil pest in zažugal za možakom. Dolgo je iskal primerne besede, da jo vrže za njim, a ni je našel. Zadržujoč jok, se je pognal za dečkom, ki je vtem dosegel drugi konec barake.

Ko sta tekla nazaj in pritekla do barake, je prihitela teta na dvorišče.

»Kurt! Pridi, Kurt!« Kurt je nerad pustil dečka.

»Kurt, prišel je oče!« je oznanila slovesno. Ko se je ob teti preblijal med kovčki in škatlami ter zabojl v drugi konec barake, ga je prešlo za hip: »Kaj, če tisti čokati možak, ki...«

